

DANI OPINE TRAVNIK 16 - 21. 3. 2012.g.

Nova muzejska akvizicija

Maketa vezirskog Konaka u Travniku

Autor : Zlatko Hodnik

Kantonalni arhiv Travnik

Travnik prijestolnica Bosanskog ejaleta

Bosanski ejalet (beglerbegluk, pašaluk), kao najviši teritorijalno-upravni rang pokrajine u okviru Osmanske carevine, osnovan je 1580. godine. Tada je obuhvatao područje Bosne, Hercegovine, dio Dalmacije, Like, Slavonije i Sandžaka, dosežući na sjeveru sve do rijeke Drave.

Travnik postaje sjedištem Bosanskog ejaleta po završetku Velikog bečkog rata (1683 - 1699.) kada planice Svete lige zaustavljaju tursku vojnu ekspanziju prema zapadu.

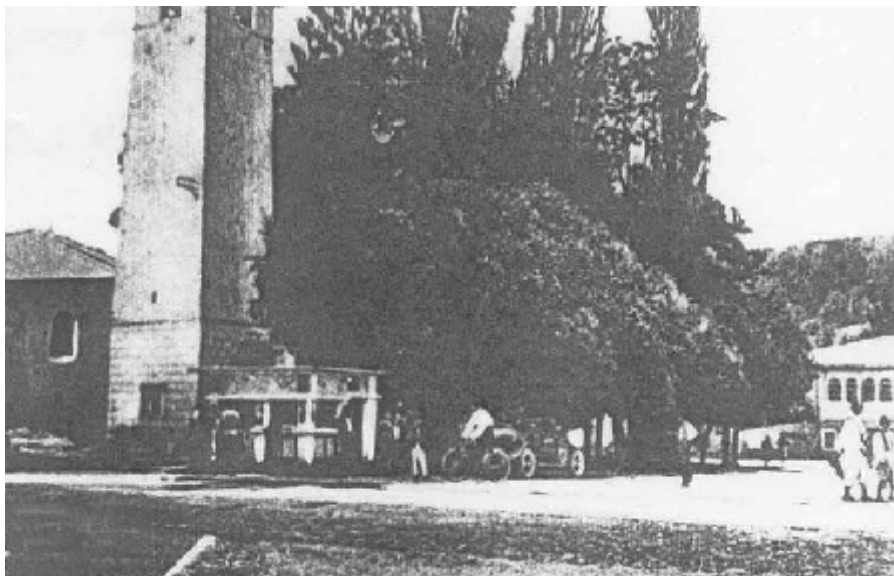
Mirom u Sremskim Karlovcima 1699. godine određene su zapadne granice Osmanske carevine. Bosanski ejalet tako postaje „serhat“ granice prema Austriji, Mletačkoj Republici i Ugarskoj. Zbog toga položaja i vojnih uspjeha koji postižu Bosanci u odbrani zemlje, Bosna je zauzimala poseban status u okviru Osmanske carevine (sui generis).

Nakon ofanzive austrijskog princa Eugena Savojskog (1697.) duboko u zaleđe osmanske teritorije, kada je razoreno i spaljeno Sarajevo, Porta odlučuje da se vezirska stolica premjesti u strateški pogodnije područje, grad Travnik smješten u samom srcu Bosne.

Do tada je Travnik bio sjedište nahije Lašva i kadiluka Bosna Brod.

U periodu od 1669. godine pa sve do 1851. godine sultanovi namjesnici sjede u Travniku. To je i najduži period u kome je jedan grad imao ulogu bosanske prijestolnice.

Vezijska rezidencija je sagrađena početkom 18. stoljeća na zapadnoj periferiji grada. Vrlo brzo se na tome dijelu razvija novo gradsko naselje, privredna četvrt (aršija), kao pandan staroj aršiji na istočnom dijelu grada formiranoj u podnožju Tvrđave. Za ta dva međusobno povezana urbana dijela vremenom su se ustalili nazivi Donja aršija i Gornja aršija. Ovi toponimi i danas žive u lokalnoj upotrebi stanovnika Travnika.

Dolaskom vezira Travnik doživljava svoj privredni i kulturni procvat i teritorijalno se širi prema zapadu.

Travnik - sjelo bosanskih vezira

Zgrada vezirskog Konaka bila je mjesto boravka (saraj, dvor) i rezidentno mjesto 77 vezira koji su dolazili iz svih krajeva Osmanske carevine. Među njima je bilo i doma ih ljudi. Mandati bosanskih namjesnika najčešće su trajali kratko, najviše po nekoliko godina, a nekima od njih su više puta obnovljani, tako da je za 143 godine, koliko je Travnik bio sjedištem Ejaleta, ukupno bilo izvršeno 90 promjena na vezirskoj stolici.

Sedam vezira je umrlo u Travniku a pet ih je sahranjeno u ovome gradu. Nad njihovim mezarima podignuti su kameni mauzoleji (turbeta).

Vežir je upravljao pokrajinom zajedno sa pomoćnicima (ridžalima) koji su činili bosanski Divan ili Vijeće. Mahom su to bili doma i ljudi i obnašali su slijedeće funkcije: defterdar (šef financija), teskeredžija (šef kancelarije), timar defterdar (upravnik domena, feuda), aušlar ehaja (veliki mešter ceremonija), mukabeledžija (generalni inspektor vojnih jedinica), defter ehaja (veliki arhivar).

Svaki vežir je obavezno sa sobom dovodio svitu od nekoliko stotina naoružanih ljudi, delija (konjanici), pašalija (pješaci) i sluga.

U Konaku se od 1734 - 1826. godine redovno sastajalo Ajansko vijeće (Medžlisi ajan). Činili su ga ugledni predstavnici bosanskih feudalaca,

vanjski arski poglavari i kapetani, plemstvo sa pograničnih područja. Premda je ovo vrijeme imalo savjetodavnu ulogu, ono je bilo odredeni izraz autonomije koju su Bosanci nametnuli sultanu i Porti, redovno im šalju i svoje izvještaje i predstave sa zahtjevima (mahzari).

Zgrada konaka je bila smještena na lijevoj obali Lašve u tada nenaseljenom dijelu grada. Imala je veliko dvorište u koje se ulazilo kroz kapiju. Bosanski vežir Mehmed paša-Kukavica podigao je uz kapiju kamenu sahat-kulu i džamiju.

Konaku se prilazilo kroz park do glavnog ulaza na sjevernoj strani gdje je stajala esma i mala kapija kroz koju je vodio prolaz do ulaza u vezirov stan (haremluk). Do Konaka je doveden vodovod.

Iza Konaka je bio most a iza mosta pašine njive i vodenjaci koji su se protezali sve do obronaka Vilenice.

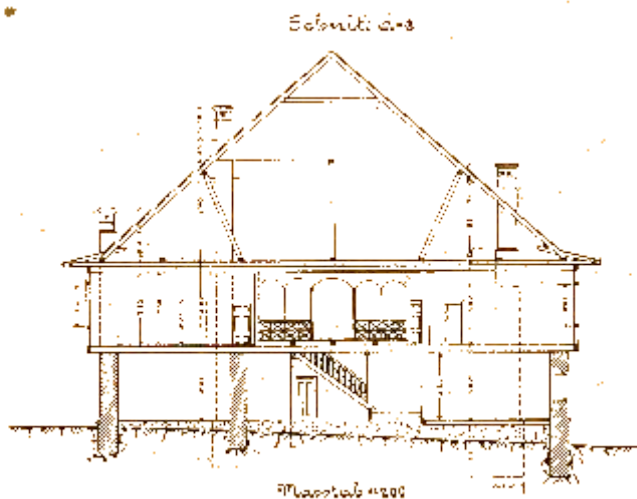
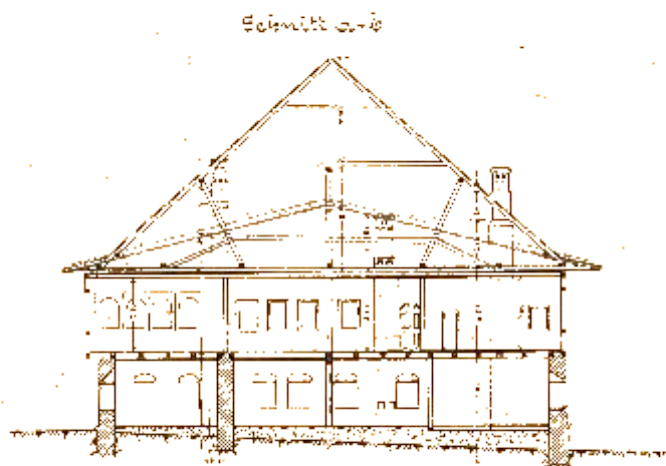
Zapadno od zgrade u dvorištu su se nalazili prateći objekti (štale, konjušnice i dr.).

Istočno od vezirske rezidencije podignuta je manja zgrada tzv. „Mali konak“ u kojoj je bila mešerema (šerijatska sudnica), sjedište kadije. Sjeverno od nje sagrađen je hamam (javno kupatilo) prozvan po zadnjem vlasniku Ebu Bekirov hamam. U vrijeme austrougarske uprave to kameno zdanje debelih zidova služilo je kao spremište za led.

Zgrada Konaka je građena u stilu tradicionalne bosanske arhitekture. Prizemlje (dimenzije 35x20 m) je bilo sazidano od masivnih kamenih zidova. Kat je izveden u drvenoj konstrukciji sa ispunom i malterisan, na uglovima je bio doksatno isturen i natkriven visokim strmim krovom, pokrivenim šindrom. Kasnije su Austrijanci zamijenili ovaj krov drugim, znatno blažeg nagiba.

Alter Konakgebäude in Travnik

Originalni crtež popre nog presjeka Konaka iz 1892.g. univerzitetskog profesora u Gracu dr. Rudolfa Meringera (Kantonalni arhiv Travnik)

U prizemlju su bile smještene sobe za poslugu. Na katu, na istoj strani nalazila se vezirova rezidencija i službene prostorije (divan) a na zapadnom dijelu organiziran je haremluk (vezirov stan). Haremluk je imao 6 soba, bio je odvojen od ostalog dijela Konaka. Sa rezidencijom i sa prizemljem bio je spojen tek uskim prolazima.

Službeni dio je imao 9 soba i divanhanu s isturenim doksatom.

Zgrada se zagrijavala sa 7 velikih peći koje su se ložile u prizemlju.

Zgrada vezirskog Konaka je izgrađena prije 1749. godine kada se prvi put spominje u pisanim izvorima. (Hronika fra Nikole Lašvanina). Vezirsku stolicu prenio je iz Sarajeva u Travnik bosanski namjesnik defterdar Halil-paša Čoso (1698 - 1702.). Poznato je da je zadnji carski namjesnik koji je u njemu stolovao bio Tahir-paša. Umro je u Travniku 1850. godine, nakon čega je serasker Omer-paša Latas 1851. godine premjestio vezirsku stolicu u Sarajevo.

U Konaku nakon toga stoluju mutesarifi travničkog sandžaka (1850-1878.), zatim do 1921. godine okružni predstojnici te veliki župani i sreski na čelnicima do 1943. godine.

1950. godine vlast nasilno ruši zgradu vezirskog Konaka.

Zgrada „Malog konaka”
(Travnik sponenica 1932. g.)

Konak - simbol „vezirskog Travnika“

Proteklo je 62 godine od kada je nasilno srušena zgrada vezirskog Konaka u Travniku.

Bio je to nepotreban čin, odluka bez argumenta i opravdanja, kao što nije bilo opravdanje ni za rušenje bezistana kod vezirskih turbeta, hamama i cijele jedne stare aršije, Daltabanika¹, koja je šezdesetih godina prošlog stoljeća do posljednje kuće i dužina pometena sa lica zemlje².

Tako se iz našeg vidokruga pomalo uklanjalo ono što je moglo podsjećati na „tamni vilajet“, kako se tada popularnom sintagmom označavalo vrijeme osmanske uprave na ovim prostorima. Prihvativši tu nametnutu ideološku matricu lokalna zajednica je propustila priliku da zaštiti „svjedoke prošlosti“ i iskoristi ih za simboličku promociju, i na taj način dokumentira na daleko poznat identitet Travnika kao vezirskog grada.

¹ „U Travniku na Daltabaniku“, po etni stihovi sevdalinke.

² Ing.arh. Džemal Elić, Spomenici kulture i urbanizam, Naše Starine II, Sarajevo 1954.

„Tako je poslije rata uslijedilo je rušenje vezirskog konaka i hamama u Travniku da bi se proširio gradski park. Danas Travnik podiže zgradu u kojoj će smjestiti zavijačni muzej iako se sa mnogo manje sredstva mogao restaurirati konak, koji bi za tu svrhu izvanredno poslužio i bio veći sam po sebi muzejski predmet. Prešlo bi me u tim okvirima pitanje da li je u Travniku, gradu zelenila i vrtova, jednoobiteljskih kuća sa baštama i avlijama, bilo uopće potrebno stvaranje novih javnih, zelenih površina i bašta na tome mjestu ili je to nepotreban obol šablonski shvaćenom novom urbanizmu“.

Ali kao što to obi no biva, i u ovome travni kom slu aju, dogodilo se da nepristrasnost nauke i imaginarna snaga umjetnosti preuzmu ulogu uvara i promotora naše kulturne baštine. Ono što vladaju e politike strukture nisu željele sagledati i prihvatiti, na maestralan na in su obradili i proslavili u svojim djelima znanstveni radnici i vrijedni istraživa i travni ke prošlosti: Derviš Korkut, Hamdija Kreševljakovi , Mehmed Mujezinovi , Alija Bejti , Krešimir Papi , Martin Udovi i , Aladin Husi , Enver Sujoldži , ..

Poseban doprinos ostvario je nobelovac Ivo Andri . Njegovo literarno djelo, roman „Travni ka hronika“ prenosilac je tog simboli kog zna enja Travnika kao „vezirskog i konzulskog grada“ u neograni enim, planetarnim dimenzijama prostora i vremena.

Sje anje na vezirsku rezidenciju i svijest o Travniku kao „vezirskom gradu“³ rezultirala je krajem devedesetih godina prošlog stolje a prvim konkretnim pokušajem da se zapo ne razmišljati o ideji obnove vezirskog Konaka. Neformalna grupa gra ana uputila je Op ini Travnik zahtjev da se prostor gdje

³ Muharem Bazdulj, Nimalo slu ajan grad, Dani br. 246, 01. mart 2002.g.

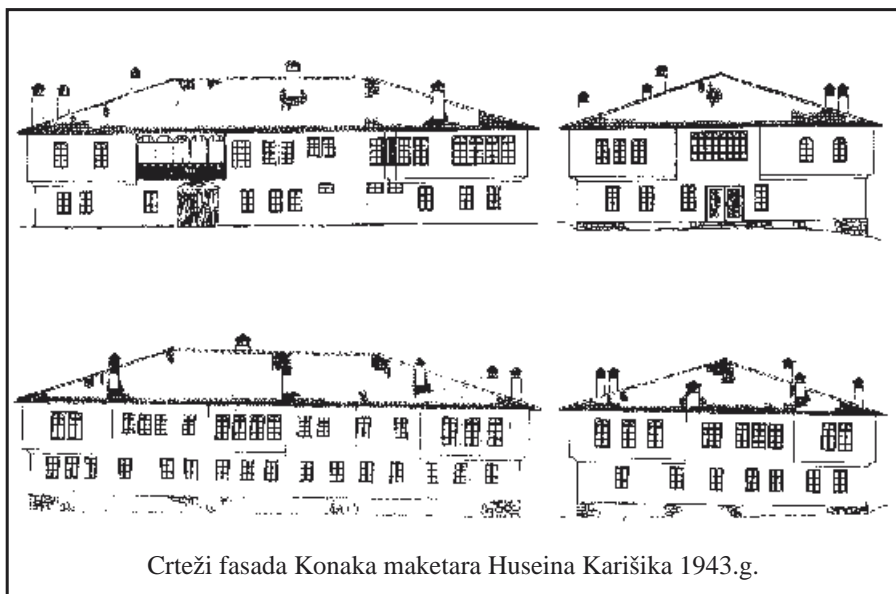

je stajala zgrada Konaka zaštititi kao arheološki lokalitet. To je i uinjeno pa su u okviru Regulacionog plana HPBSŠ Konak–Luke unesene precizne graevinske i urbanističke osnove objekta.

Potom je u poslijeratnom vremenu pripadaju i prostor Konaka, u dobroj mjeri ve narušen novim gradnjama, u tranzicijskim procesima jednim dijelom ak i privatiziran⁴.

Zamrlu ideju o obnovi Konaka ponovo je aktivirao Travni anin prof. dr. Fuad Begovac docent tehni kih nauka na Zeni kom univerzitetu koji je pokušao lobirati mogu e donatore iz Turske. Tada je i Op ina Travnik pokrenula izradu idejnog projekta obnove Konaka.

Nakon raspisanog konkursa 2008. godine usvojen je idejni projekat Drušva za projektovanje, urbanisti ko planiranje i inžinering „Trim grupa“ Travnik. Projekt je uvažio zahtjeve projektnog zadatka da se u obnovi eksterijera ne slijedi princip faksimila ve je ponu ena savremena interpretacija gradnje u stilu bosanske tradicionalne arhitekture.

Crteži fasada Konaka maketara Huseina Karišika 1943.g.

⁴ Rije je o zgradi Oficirskog doma koju su u blizini Konaka sa isto ne strane podigli Austrijanci s potetka 20. stolje a za potrebe vojne menze.

Zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa kampanja na obnovi zgrade Konaka je privremeno zaustavljena. Danas su ponovo realni izgledi da se stvari pokrenu sa mrtve tačke.

S nestrpljenjem iščekujemo kada će Konak zajedno sa objektima koji se nalaze u njegovoj neposrednoj zaštitnoj zoni, ponovo svjedočiti o identitetu mjesta, o njegovom historijskom značenju, o činjenici da su se 143 godine na tom mjestu donosile i odatle slale važne političke i državne odluke koje su direktno utjecale na zbivanja u Bosni i reflektirale se šire, na zbivanja u Osmanskoj carevini.

Idejni projekat rekonstrukcije Konaka: Sjeverna i južna fasada s pripadajućim prostorom.

Nova Muzejska akvizicija

Jedan od načina da se istakne simbolički, estetski i historijski aspekt vezirske rezidencije u Travniku je i izrada makete Konaka. Riječ je o zajedničkom projektu Zavajnog muzeja Travnik i Kantonalnog arhiva Travnik u sklopu proširenja stalne muzejske izložbe sa novim segmentom posvećenim vezirskom Konaku. Na izložbi su predstavljeni faksimili arhitektonskih planova i snimci Konaka iz vremena austrougarske uprave čiji se originali čuvaju u Kantonalnom arhivu Travnik.

Uz dokumentarne sadržaje na panoima u sklopu ovog izložbenog segmenta prezentirana je i nova muzejska akvizicija: maketa zgrade Konaka izrađena u razmjerama 1:50.

Autor makete je Travničanin Zlatko Hodnik (1950.), samouki maketar, širem auditoriju poznat kao proslavljeni muzičar, vokalni solista grupe Jutro, pretepe i Bijelog dugmeta. Njegovu želju da napravi maketu Konaka zajednici su podržali Zavod za narodnu umjetnost i kulturu Travnik i Kantonalni arhiv Travnik.

Izrada makete temeljila se na predhodnim pripremama, studioznom proučavanju grafičke, literature, foto-dokumentacije, skica i arhitektonskih crteža te razgovora sa svjedocima vremena u kome je Konak još uvijek stajao uspravno.

Maketa vezirskog Konaka u Travniku novi je muzejski eksponat kojim se zorno predstavlja izgled jednog nestalog kulturnog dobra.

Ovom muzejskom akvizicijom napravi se priziva dugo očekivana obnova vezirskog Konaka a sa tom obnovom i afirmacija kulturnog i historijskog digniteta grada Travnika, nekadašnje bosanske prijestolnice.

Izdava :

Zavičajni muzej Travnik i Kantonalni arhiv Travnik

Za izdavača:

Fatima Masli
Spomenka Peli

Autor teksta:

Fatima Masli

Grafika obrada izložbe i kataloga:

Almir Halilovi

Korektura:

Dragana Baner

Štampa:

Štamparija Graforad Travnik

Tiraž:

500

Travnik, 2012.g.